

Izvorni znanstveni rad.
Prihvaćen: 20. srpnja 2021.

KROATISTIČKA DJELATNOST DR. FRA KARLA (MARKA) KOSORA (Sjećanje na dragoga profesora)

**prof. dr. sc. Mile Mamić, red. prof. u miru
Sveučilište u Zadru
Odsjek za kroatistiku
Zadar**

Sažetak: U ovom se članku govori o vrlo razgranatoj djelatnosti istaknutog redovnika, franjevca, svećenika, filologa, kroatista i povjesničara dr. fra Karla (Marka) Kosora. Težište je na njegovoj kroatističkoj djelatnosti koja uključuje njegov profesorski rad, zatim njegov znanstveni rad na proučavanju hrvatskoga jezika i književnosti, te njegov jezičnosavjetnički rad na kulturi hrvatskoga književnog jezika.

Gljučne riječi: Dr. fra Karlo (Marko) Kosor, franjevac, svećenik, filolog, kroatist, povjesničar

Dr. fra Karlo (Marko) Kosor rođen je 25. travnja 1914. godine u Trbounju kod Drniša. Postao je redovnik, franjevac, svećenik Provincije Presvetog Otkupitelja. Ta je provincija jedna od slijednica nekoć velike Franjevačke Provincije Bosne Srebrene. Franjevci su se vrlo brzo proširili u naše krajeve i postali veliki prijatelji hrvatskoga puka. Oni su bili ne samo širitelji, navjestitelji katoličke vjere nego i prosvjetitelji, učitelji, liječnici, suputnici i supatnici u svim povijesnim nevoljama. Plodna djelatnost franjevac Bosne Srebrene na duhovnom, kulturnom, prosvjetiteljskom području na tako velikom dijelu hrvatskoga prostora, njihova međusobna povezanost i bliskost s hrvatskim pukom odigrala je veliku ulogu u homogenizaciji hrvatskoga narodnog bića i oblikovanju njegova identiteta. Činjenica da je sav taj prostor bio štokavski olakšala je stva-

ranje hrvatskoga standardnog jezika (štokavskoga folklornog kojnea). Popularne knjige za hrvatski puk na cijelom tom prostoru i njihova posvemašnja razumljivost i čitanost pridonosile su standardizaciji toga kojnea i predodredile, olakšale izbor štokavštine kao osnovice hrvatskoga književnog jezika. Znamenita djela fra Ivana Bandulavića, fra Matije Divkovića, fra Ivana Ančića, fra Tome Babića i drugih bila su vrlo popularna na širem prostoru, i izvan štokavskoga narječja. Fra Toma Babić i fra Lovro Šitović Ljubušak, a obojica su pripadali istoj franjevačkoj provinciji kao i kasnije fra Karlo Kosor, okušali su se i kao gramatičari toga zajedničkog jezika (kojne). Popularizaciji toga jezika i izvan štokavskih krajeva najviše je pridonio fra Andrija Kačić Miošić svojim *Razgovorom ugodnim naroda slovinskoga*. Takav književni jezik, za kakav se svojedomno zalagao i čakavac Bartul Kašić u *Ritualu Rimskom* (1640.) postao je davno poznat i prihvatljiv i na čakavskom prostoru. U doba Preporoda zaslugom kajkavca Ljudevita Gaja taj se jezik prihvaća kao osnovica za hrvatski književni jezik. Putem svojih slavni prethodnika fra Tome Babića i fra Lovre Šitovića krenuo je i fra Karlo. Želio je svim srcem služiti Bogu i svom napaćenom narodu na primjeren način. Kako je bio osobito nadaren, poslali su ga na studij hrvatskoga jezika i književnosti. Studirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i doktorirao 1954. godine iz područja filologije/kroatistike. Krsno mu je ime bilo Marko. Pod tim je imenom i doktorirao i napisao obilje znanstvenih radova u mnogim uglednim časopisima. Doktorat vrijedi i za njegovo redovničko ime fra Karlo. Radio ga je isti marljivi čovjek.

Mogli bismo reći da je svoj kroatistički studij okrunio doktoratom filologije, kroatistike, ali to je tom marljivom znanstveniku bila tek kvalifikacija za pravi početak znanstvenoga rada na vrlo širokom području. Obavljao je razne službe (profesor hrvatskoga, latinskoga, ravnatelj Gimnazije i dr.). Uz svoje redovničke i svećeničke obveze našao je vremena za proučavanje povijesti hrvatskoga jezika i književnosti, noviji hrvatski jezik i književnost, narodnu književnost, hrvatske junake, junačke pjesme, pa i povijest svoje rodne Drniške krajine od spomena imena Drniš do novijih dana.

Ovdje ćemo promotriti njegovu široku znanstvenu kroatističku djelatnost, a ona se očituje: 1. u njegovu osebujnom predavanju hrvatskoga jezika i književnosti, 2. u proučavanju hrvatskoga jezika, starijeg i novijeg, 3. u proučavanju hrvatske književnosti, starije i novije, te 4. u jezičnom savjetništvu.

Taj velikan hrvatske filologije, osobito jezikoslovlja umro je godine 1982. Nije ovdje dočekao osamostaljenje voljene Hrvatske, ali se njoj poput Kranjčevića raduje s visine i moli za nju i sve nas: Boga moli i Hrvatsku voli.

1. DR. FRA KARLO KOSOR KAO PROFESOR, ODGOJITELJ I RAVNATELJ GIMNAZIJE

Imao sam čast i sreću dobro upoznati toga znamenitog čovjeka. U Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju predavao mi je sve četiri godine hrvatski jezik i književnost i jednu godinu latinski. Bio je i ravnatelj Gimnazije. U to vrijeme malo je bilo doktora znanosti. Oni su uglavnom radili na fakultetima. Ja sam imao sreću da mi već u gimnaziji hrvatski jezik i književnost predaje tako visokoobrazovan stručnjak, doktor kroatistike.

Taj veliki bogoljub i čovjekoljub imao je gene kamene. Ljubio je svoje – naše, hrvatsko, a poštivao je tuđe. I u jeziku! Znao je dobro razlikovati što je što i što je čije. Bio je velik rodoljub i domoljub, naravno, hrvatski. Kao jezikoslovac bio je i veliki hrvatski jezikoljub. Svoje bogoljublje i čovjekoljublje, kao i trostruko hrvatsko -ljublje: rodoljublje, domoljublje i jezikoljublje znao je zanosno prenositi na svoje učenike. Živi sam svjedok toga. On je usmjerio izbor mojega studija. Studirao sam hrvatski i latinski. On me je oduševio za te predmete. Na studiju sam imao puno dobrih i dragih profesora i mnogo sam od njih naučio, ali malo je toga bitnoga iz obaju predmeta što nisam naučio već u srednjoj školi, najviše od dr. fra Karla Kosora. Od njega sam dobio čvrste temelje. Najteže i najvažnije stvari iz latinskoga jezika (consecutio temporum – slaganje vremena, perifrastičnu konjugaciju aktivnu i pasivnu,

gerund i gerundiv, i drugo) naučio sam najviše od njega. Nakon druge godine učenja latinskoga napisao sam njemu pismo na latinskom.

Nastavi hrvatskoga jezika fra Karlo je posvećivao dužnu pozornost. Nakon Novosadskog dogovora, koji moj dragi profesor Kosor ne bi nikad potpisao, predmet se službeno zvao hrvatskosrpski. Tako je moralo biti u svjedodžbi. Mi smo ga zvali samo hrvatski. I danas se obično tako zove iako se puno više uči književnost nego jezik. Zapazio sam da mnogi učenici puno više vole književnost nego jezik. Za njih bi više odgovaralo da se i predmet zove književnost, ali ipak nije tako. Sjećam se da se je predmet tako zvao u Vojnoj gimnaziji u Zagrebu, gdje sam radio kao profesor latinskoga jezika i prije završetka glavnoga studija. I kratica za taj predmet bila je K. Kratica H bila je za kemiju jer je u srpskom hemija, a srpski bi, po nekima, trebao biti službeni u JNA iako po *Ustavu* nije bilo tako. Gimnazija je na taj način izbjegla pitanje imena jezika jer je moglo doći u obzir više naziva. U to vrijeme nije bilo jednako jesmo li taj jezik nazvali hrvatskosrpski ili srpskohrvatski. To prvo bilo je politički sumnjivo i nepoželjno.

Što se tiče omjera nastave jezika i književnosti, siguran sam da hrvatski jezik nije bio prikraćen. Radili smo ga vrlo temeljito i sustavno. Uspoređivali smo ga s grčkim, latinskim i drugim jezicima koje smo učili. Dobro poznavanje hrvatske gramatike bio je temelj za učenje drugih jezika.

Nastava književnosti po programu je obuhvaćala svjetsku književnost, hrvatsku književnost i književnosti drugih jugoslavenskih naroda. Učili smo sve što se je po programu moralo učiti. Osim hrvatske i svjetske književnosti program je obuhvaćao i književnosti drugih jugoslavenskih naroda. Velika imena hrvatske duhovne lirike nisu se smjela naći u programu, ali je fra Karlo, sasvim razumljivo i opravdano, našao vremena i za njih. Osobito nam je bio drag Izidor Poljak. Da bi ostalo vremena i za ondašnjem režimu nepoželjne i zabranjene sadržaje, neki su se sadržaji morali skratiti. Svjetska književnost nije smjela biti prikraćena jer je svjetski i europski kontekst bio veoma važan za bolje razumijevanje hrvatske književnosti. Književnosti drugih jugoslavenskih naroda bile su malo prikraćene, ali ipak solidno obrađene. Jedino je Simo Matavulj do-

bio puno više vremena nego što njegovo „umjetničko” djelo zaslužuje. Valjalo je raskrinkati njegove likove i topografiju. Sasvim je jasno i nedvojbeno dokazano da njegov Bakonja fra Brne i drugi likovi nisu hrvatski katolički fratri, franjevci niti se radnja mogla odvijati u Franjevačkom samostanu na Visovcu jer je to otok i tamo se ne može doći zaprežnim kolima, a neki su Matavuljevi likovi tako „došli”.

U središtu nastave književnosti bila je hrvatska književnost s izvanprogramskim dodatcima. Valja spomenuti i to da smo grčku i rimsku književnost i neke nacionalne književnosti popunjavali u nastavi tih jezika, i to na izvorniku.

U to se je vrijeme učilo pjesme i napamet. Ne samo na hrvatskom nego i na latinskom, grčkom, njemačkom i drugim jezicima. I sad se često sjetim izvornih početaka Vergilijeve *Eneide*, mnogih Ovidijevih i Horacijevih stihova, grčkih početaka Homerove *Ilijade* i *Odiseje* i drugih. Bilo je i proznih tekstova koje smo trebali „nabubati”. U repertoaru „napametnih” pjesama iz hrvatskoga našlo se nekoliko iz srpske, slovenske, makedonske i crnogorske književnosti (koja se u to vrijeme neopravdano smatrala dijelom srpske), ali su pjesme iz hrvatske književnosti bile dominantne.

Obveza učenja napamet stvorila mi je pomalo lakoću takva učenja, pa sam puno toga što mi se svadjelo naučio napamet iako nisam morao. I u starim danima zvone mi u ušima mnoge pjesme starijih i novijih hrvatskih pjesnika, osobito Matoša. Duboko mi se usjekao guslarov prolog u operu *Mila Gojsalića* Jakova Gotovca: „A nad tobom kad se nebo slama, kad se zemlja ispod tebe mrvli, ti tad sretna rađaš sebe sama, i uskrsneš iz vlastite krvi.” Na taj sam način „upio” prekrasni završetak Šenoina romana *Seljačka buna*: „A ti, hrvatski sivi sokole moj, uzmi ovu ružu, za klobuk je djeni, i ponosi se njome pred svijetom i vijekom.”

Nezaboravno mi je i Matoševo promišljanje u putopisu *Oko Lobora*: „Oni su realisti, a mi idealisti, i to najveći kad mislimo da to nismo. Oni često i Hrvatsku smatraju srpskom zemljom, dok Hrvati Srbije ne smatraju zemljom hrvatskom.” Uz krivu Karadžićevu tvrdnju iz godine 1849. da su svi štokavci Srbi to je Matoševo zapažanje ključ za razumijevanje sveukupnih hrvatsko-srpskih odnosa. Fra Karlo je to pojednostavnio:

„Što je srpsko, to je samo srpsko, a što je hrvatsko, to je srpsko-hrvatsko!” Time je puno rekao i pokazao da dobro razumije stvari. Velikosrpska agresija na Hrvatsku i težnja da zapadna granica zamišljene velike Srbije bude crta Virovitica – Karlovac – Karlobag jasno pokazuje da je kriva Karadžićeva tvrdnja i danas temelj velikosrpskog programa. Milošević je olako pustio Sloveniju jer ona nije štokavska. Na primjeru srpskog posezanja za hrvatskim prostorom, za hrvatskom književnošću (u Dubrovniku) jasno pokazuju da su Matoš i Kosor dobro zapažali. Najnovije brisanje hrvatskoga imena jeziku bačkih Hrvata i preimenovanje u bunjevački jezik prvi je korak u njihovu posrbljanju. Shvatili su da bi to pod hrvatskim imenom teže išlo. Zato žele, barem privremeno, bunjevački jezik.

U nastavi hrvatskoga jezika i književnosti profesor Kosor bio je učitelj i odgojitelj. On nije bio samo puki prenositelj znanja, kojega je obilno imao. Obrazovanje i odgoj idu zajedno. Obje su sastavnice važne. Nije propuštao izvrsnu priliku da bude i vrhunski odgojitelj. Nastava hrvatskoga jezika i književnosti vrlo je prikladna za to. Volio je poslovice, mudre izreke, lijepe misli, stihove trajne vrijednosti, uvijek aktualne. Pomno je birao teme za domaću i školsku zadaću.

I u nastavi hrvatskoga jezika i hrvatske književnosti snažno je dolazilo do izražaja fra Karlovo hrvatsko troljublje. Svoju je ljubav i znanje vješto i nenametljivo prelijevao u naša srca i um. Znao je na primjeren način reći istinu o svemu, pa i o onomu o čemu se nije baš smjelo javno govoriti. Držao se uvijek zdravih, prirodnih načela. Na njima je temeljio svoju hrabrost da nam na neki način mora reći istinu o svemu. Bio je doista veliki hrvatski istinoljub. Imao je hrabrosti i u tim teškim vremenima govoriti o zabranjenoj istini.

Boljela nas je Zoranićeva „rasuta baščina”. Bili smo zaljubljeni u njegovu Vilu Hrvaticu. Marulićeva *Judita* bila nam je uzor domoljublja. Vitezovića *Croatia Rediviva* budila nam je nadu da će Hrvatska biti oslobođena, ujedinjena i slobodna. Mažuranić, Preradović, Harambašić, Šenoa izgrađivali su naš karakter i hrvatski duh. Duboko smo osjećali aktualnost molitve Kranjčevićeva *Mojsija*: „Izvedi, narod moj, o Gospo-

de, izvedi ga iz ropstva zlopatna!” Kranjčević, Matoš, Cesarićev *Trubač sa Sene*, Ujević bili su nam prava poslastica.

Ovdje bih spomenuo jednu sitnicu koja je vrlo indikativna za fra Karlov karakter, „gene kamene”: njegov stav, njegov odnos prema nekim postupcima dvaju pjesnika, istovremenika, koji su bili pjesnici i fra tri, fra Karlova starija subraća. Fra Karlo je volio svojega subrata fra Filip Grabovca i fra Andriju Kačića Miošića, ali mu je puno bliži po karakteru bio Grabovac. Grabovac je u nekoliko stihova odbrusio duždu i kralju i svim tlačiteljima hrvatskoga naroda za nepravde, a Kačić najprije hvali dužda i „svitlu krunu” da bi mogao pisati o junačkoj povijesti svojega naroda. Prisjetimo se: Grabovac je bio folklorni purist. Bio je ljut što hrvatski vojnici u Veneciji skidaju hrvatsko ruho, hrvatska obilježja i briju brkove i prilagođuju se Talijanima kao da se srame hrvatstva. Zato se on obraća i duždu: „Po rvacku deder ji obuci!” Isticao je da će ih se tako Turci više bojati. Ta mu suradljivost nije puno pomogla kad je optužen da je pisao stihove protiv dužda i mletačke vlasti. Nekoliko stihova u pjesmi *Od naravi i čudi rvacke* bilo je dovoljno da ga zatvore pod olovnu ploču, gdje je od jake vrućine i umro. Bili su to ovi stihovi: „U sužanjstu Bosna osta, tog i tebi ima dosta... Nevirnici sad te gaze, šta si bila to ne paze... Sad si puna svake rđe, a još posli biće grđe.” Njegovo pronicljivo zapažanje o nepravdama prema Hrvatima kroz tešku povijest najizrazitije je u ovim stihovima: „Kad kralj oće kog da srve, tad Rvate meće prve, a dobitak kad se dili, tad pitaju: Di ste bili?” I tada je buđenje hrvatske nacionalne svijesti bio teški zločin, a ne blagi verbalni delikt. Zato je Grabovac završio kao mučenik. Na njegovu je primjeru Kačić naučio svoju pjesničku diplomaciju. U tom svjetlu treba gledati Kačićevo prividno podilaženje duždu ili kralju. Fra Karlo je volio oba i pisao o njima, ali je bilo očito da mu je Grabovac simpatičniji.

I fra Karlo je, pogotovo kao ravnatelj Gimnazije, bio razborit, oprezan, odlučan i protiv svoje volje radi općeg dobra. Svi smo voljeli Kačićev *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*. Ja sam u osnovnoj školi došao do kačićevske pjesmarice *Razgovor ugodni naroda hrvatskoga* Zvonimira Fržopa (Zagreb, 1943.). Bila je to prava hrvatska povijest u stihovima. Bilo je u njoj puno pjesama o hrvatskim vladarima, junacima (Pe-

tru Svačiću, Matiji Gupcu, Petru Zrinskom, Petru Kružiću, Mili Gojsalić, Anti Starčeviću, Stjepanu Radiću...). Mnoge sam od tih pjesama naučio napamet i natjecao se sa svojim starijim rođakom, koji mi je bio prvi svjedok vjere i učitelj nacionalne povijesti iako je bio samouk. (On je zadnji put vidio mojega oca na Križnom putu kod Siska.) Ta je pjesmarica tiskana za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, pa je u njoj bila i jedna pjesma o Anti Paveliću. Poslije nekih praznika donio ja tu pjesmaricu u Gimnaziju. Kolege su je s užitkom čitali. Jednom zgodom vidio tu pjesmaricu i fra Karlo i – oduzeo je. Rekao mi je da će mi je vratiti da je ponesem kući kad budem drugi put išao na praznike. Bojao se je da bi nam mogli zatvoriti Gimnaziju zbog jedne pjesme i godine tiskanja. Tako mi je moj dragi fra Karlo oduzeo pjesmaricu koju sam već imao u glavi. Siguran sam da bi i on volio da se i Kačićeva pjesmarica tako zove. Pjesmaricu sam odnio vlasniku, spomenutom rođaku, i nestala je za vrijeme Domovinskog rata kad su četnici harali napuštenim selom (Lišanima). Tu je pala i prva granata i ubila jednog fratra, fra Milu Mamića, i jednoga hrvatskog redarstvenika, Josipa Žulja.

I ja sam jednom zgodom pokušao biti razborit. Iako naša gimnazija u tadašnjoj Jugoslaviji nije bila službeno priznata, dolazile su razne inspekcije provjeriti što to mi učimo i kako, jesmo li na „pravom” putu. Zadali su nam temu o narodnooslobodilačkoj borbi. Jedan moj kolega i ja upravo se nedavno vratili iz JNA, „naučili” puno toga na moralno-političkom „vaspitanju”, „omudrili”. Mi smo znali što oni žele i zašto su došli, pa smo tako i napisali. Bili smo novčano nagrađeni i dali smo svoju nagradu za stradale rudare u Kaknju. Pravi Titovi omladinci! Inspektori su bili oduševljeni, a naš dragi fra Karlo bio je vrlo žalostan. Mislio je: „Jao nama i našem narodu ako moji učenici tako i misle!” Ipak smo ga uspjeli uvjeriti da je to bila samo kačićevska taktika. I mi volimo Grabovca i Rvacku.

2. DR. FRA KARLO (MARKO) KOSOR KAO ZNANSTVENIK, PROUČAVATELJ HRVATSKOGA JEZIKA

Doktorski rad i prvi znanstveni radovi fra Karla (Marka) Kosora bili su uglavnom iz povijesti hrvatskoga jezika, i to iz leksikografije i leksikologije. Bili su to ovi radovi:

1. *Trojezična gramatika fra Josipa Jurina*, Rad 295, Zagreb 1953, 41-66.
2. *Zaboravljeni trojezični rječnik Josipa Jurina*, Rad 303, Zagreb 1955.
3. *Najstariji slavonski dikcionar*, Rad 315, Zagreb 1957, 5-28.
4. *Izvori, pravopis i jezik Jurinovih rječnika*, Rad 315, Zagreb 1957, 77-232.

Svi su ti radovi objavljeni u Akademijinim izdanjima. I ta činjenica govori donekle o njihovoj vrijednosti. Također u Akademijinim izdanjima objavio je još: *Dva trojezična rječnika nepoznatog autora iz 18. stoljeća*, Rad 344, Zagreb 1966, 257-339. Naime, u arhivu Franjevačkoga samostana u Imotskom našao je dva trojezična rječnika nepoznatog autora iz 18. stoljeća. Ti su rječnici prvi između Cetine i Neretve. U njima su zabilježene mnoge riječi koje u našim tadašnjim rječnicima nisu zabilježene. Fra Karlo se neprestano zanimao žive li te riječi doista u narodu i žive li još. I to je dragocjen prinos za dopune *Akademijina rječnika*.

Ti su njegovi radovi bili važan prinos hrvatskoj leksikografiji i leksikologiji. Kosor je nedvojbeno dokazao:

- da su mnoge riječi starije u istraživanim djelima nego one u Akademijinu ili Broz-Ivekovićevu rječniku,
- da mnoge riječi imaju drukčije značenje nego u tim rječnicima, te
- da u istraživanim rječnicima ima puno riječi kojih ti rječnici uopće nemaju.

To je potaklo uredništvo *Akademijina rječnika* da što prije radi i dopune toga rječnika na temelju novijih spoznaja. Dopune su se nekoliko godine i radile u Institutu za (hrvatski) jezik.

Kosor je među prvima objavio u zborniku Kačić žestoku kritiku Matičina rječnika: *Rječnik hrvatskosrpskog književnog jezika*, I, 393-413.

Osobito je zapažen bio njegov prinos kritici Rječnika Matice hrvatske i Matice srpske: *Rječnik hrvatskosrpskog književnog jezika*, u: *Hrvatski književni jezik i pitanje varijanata*. Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. I, Zagreb 1969, str. 78-93. Na temelju tih kritika Matica hrvatska je obustavila daljnji rad na tom rječniku jer se jasno dokazalo da je rađen potpuno nedosljedno, nekritički, nepouzdana. Kritičari su ga ocijenili sasvim beskorisnim jer je to „ničiji rječnik ničijega jezika”.

Jedan je prilog u zborniku Kačić posvetio svojem prethodniku, gramatičaru fra Tomi Babiću: *Hrvatski jezik Latinske gramatike fra Tome Babića*, XIII, 5-56.

U dva rada Kosor je temeljito istražio jezik Grabovčeva Cvita: *Pogled u leksičko blago Grabovčeva Cvita*, *Filologija* 9, Zagreb 1979, 37-72. i u zborniku Kačić: *Jezik fra Filipa Grabovca*, XII, 75-154.

Posebnu brigu za hrvatski jezik i finoću svojega znanstvenog pristupa jezičnim pitanjima Kosor je pokazao u nekoliko radova koje je objavio u časopisu *Jezik*:

1. *O pravopisu i jeziku jednoga književnog časopisa*, I, 80-87.
2. *Kratka i duga množina*, I, 121-123.
3. *I, e, ije?*, II, 26-28.
4. *Neke sintaktičke nepravilnosti*, II, 90-91.
5. *Koracati, stršati, počimati, ustremljivati, naviještati*, II, 122-123.
6. *Bje-bi-bješe*, XVII, 125-126.
7. *Neka kolebanja u jezičnoj teoriji i praksi*, XVII, 145-150.

3. DR. FRA KARLO (MARKO) KOSOR KAO JEZIČNI SAVJETNIK

U vrijeme Hrvatskoga proljeća, kojega ove upravo obilježavamo 50. obljetnicu, poraslo je zanimanje i ljubav prema hrvatskom jeziku. Iako je Proljeće u kasnu jesen nemilosrdno ugušeno, njegovi su plodovi ostali. Jedan od tih plodova je i dragocjeni priručnik Matice hrvatske: *Jezični savjetnik s gramatikom*, što ga je sastavio Slavko Pavešić i suradnici, a izdala Matica hrvatska (Zagreb 1971.). Sve do osamostaljenja Hrvatske bio je to jedini jezični savjetnik, a služio je praktično i kao razlikovni rječnik u pitanjima odnosa hrvatskoga i srpskoga jezika. Kosor se obrado-

vao pojavi toga jezičnog savjetnika, ali je kao znanstvenik, jezikoslovac kritički pristupio mnogim pojedinostima u njemu i dobronamjerno upozorio na stanovite netočnosti. Najbolji primjer za to je glagol uskrisiti, za koji taj savjetnik kaže da nije potreban kad imamo glagol uskrsnuti. Kosor je lako dokazao da su nam oba ta glagola potrebna jer jedan je prijelazni, a drugi neprijelazni. Kosor se vrlo kritički odnosio prema tvrdnjama mnogih gramatičara, filologa, oslanjajući se na hrvatsku tradiciju, jezičnu praksu i stvarno stanje. Svoja je promišljanja osim u časopisu Jezik objavljivao i u časopisu Marija. Kad se je prikupilo poprilično njegovih praktičnih jezičnih članaka, prikupio je to sve u jednu knjigu: *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca*, II. izdanje, Split, 1979. Iz skromnosti je to nazvao *Bilješke*. To su zapravo vrlo jezgrovite, sažete studije o mnogim jezičnim pitanjima (pravopisnim, morfološkim, leksičkim, sintaktičkim, stilističkim itd.). Nije to drugo izdanje knjige nego je Kosor htio pošteno reći da su svi ti članci već negdje objavljeni. U naslovu se ne ističe njegov doktorat. Knjigu je napisao: Prof. KARLO KOSOR.

Iako je to mala knjiga (112 stranica maloga formata) njegova jezična promišljanja su na najvišoj akademskoj razini. Vrijednosti te Kosorove knjige pridonosi i činjenica da je ona nastala u vrijeme „hrvatske šutnje“, kad na hrvatskome knjižnom tržištu nije bilo drugih jezičnih savjetnika, a ni onaj Matičin se više nije mogao naći, a bila je velika potreba za takvim knjigama. Kosorove *Bilješke* prethodnica je jezičnosavjetničke poplave nakon osamostaljenja Hrvatske. Tada se je svašta nudilo kao „jezični savjetnik“. Pojavilo se puno razlikovnih rječnika.

Fra Karlo je držao do čistoće hrvatskoga jezika, ali nije bio čistunac. Bio je umjereni purist. Govorio je i pisao, rekao bih, normalnim hrvatskim jezikom. Načelno je davao prednost hrvatskoj riječi ako ona postoji i ako ima jednako značenje i stilsku vrijednost. Ta načela vrijede i danas. I ja ih se držim.

Meni je Kosor bio uzor u oblikovanju jezičnih savjeta. Njegova promišljanja o mnogim hrvatskim kršćanskim nazivima, uz dragocjene Šetkine terminološke priloge, potakla su me da to temeljitije istražujem i oblikujem kao jezično-duhovna promišljanja, bilo za oči (u raznim časopisima), ili za uši (u radijskim emisijama).

4. DR. FRA KARLO (MARKO) KOSOR KAO ZNANSTVENIK, PROUČAVATELJ HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Mnogi Kosorovi radovi znanstveni su prilozii proučavanju hrvatske književnosti, starije i novije. Nekoliko radova posvećeno je *Gospinu plaču*, koji je u temeljima hrvatske književnosti. Mnogi „književni” radovi dotiču se i jezika, ali ih tematski ipak možemo svrstati pod proučavanje hrvatske književnosti.

Evo ih nekoliko:

- *Nepoznati Gospin plač s otoka Raba*, Radovi Centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, sv. XXV, Zadar 1978, 403-444.

Najviše ih je u zborniku Kačić:

- *Junačke narodne pjesme iz Imotske krajine*, II, 293-299.
- *Prilozi o trojici franjevačkih pisaca iz Južne Hrvatske*, X, 255-266.
- *Pjesmarica. Odabrane Kačićeve i junačke narodne pjesme*, I. izd., Sinj 1965, II. izd., Sinj 1966.

Tu možemo dodati priloge u zborniku Kačić o životu i radu svoje starije subraće:

- *Otac fra Stjepan Zlatović*, I, 205-303.
- *Ivan Bušić-Rašo, hajdučki harambaša*, IV, 105-148.
- *O. fra Petar Krstitelj Bačić*, V, 55-91.
- *Fra Jeronim Filipović kao kritičar vjere i morala svojih suvremenika*, VI, 123-140.

Dr. fra Karlo je proučavao povijest hrvatskoga jezika i književnosti. I to je sastavni dio hrvatske nacionalne povijesti. Metodologija je slična. Stoga je sasvim razumljiv i njegov „izlet” u opću nacionalnu povijest.

U nekoliko je priloga u zborniku Kačić objavio nekoliko povijesnih radova o Drnišu od najstarijeg spomena njegova imena do novijih dana. Sve je to sabrao u posebnu knjigu: *Povijest Drniške krajine*. Sve je to napravio vrlo pouzdano i temeljito kao pravi povjesničar.

Moglo bi se opravdano reći da je sve što je fra Karlo Kosor rekao, izgovorio, napisao prinos hrvatskomu jeziku i književnosti, uključujući i njegov profesorski rad te radove iz drugih područja. Radovi u časopisu

Jezik: *Rječnik hrvatskosrpskog književnog jezika*, u: *Hrvatski književni jezik i pitanje varijanata*. Posebno izdanje časopisa *Kritika*, sv. I, Zagreb 1969, str. 78-93.

Zaključimo: Dr. fra Karlo Kosor bio je uzoran redovnik i svećenik. Sve je vrline prenio i na svoj znanstveni rad, na svu svoju kroatističku i izvankroatističku djelatnost. Ostavio je neizbrisiv trag u hrvatskoj filologiji. I za njega bi vrijedili oni stihovi što je godine 1864. netko na latinskom jeziku napisao u Domobranu za Adolfa Vebera Tkalčevića:

Te colit linguae proprie magistrum terra croata!

Hvala ti na svemu, dragi Professore!

**THE ACTIVITY IN CROATIAN STUDIES BY
DR. FR. KARLO (MARKO) KOSOR
(REMEMBERING THE DEAR PROFESSOR)**

SUMMARY

This article discusses the very outspread activity of the prominent monk, Franciscan, priest, philologist, Croatian scholar and historian Dr. Fr. Karlo (Marko) Kosor. The focus is on his activities in Croatian studies, which include his work as a professor, his scientific work on the study of Croatian language and literature, and his linguistic advisory work on the culture of Croatian literary language.

Keywords: Dr. fr. Karlo (Marko) Kosor, Franciscan, priest, philologist, Croatian scholar, historian